

**Олександр
МІРОШНИЧЕНКО**

Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Як Земська лікарня стала Учительським інститутом

Пам'ятки архітектури – живі організми. Вони мають батьків-архітекторів, дату народження, біографію. Навколо них і в них самих відбуваються цікаві події. Пам'ятки працюють, хворіють, помирають... Часто вони настільки древні, що не можуть розказати сучасникам історію свого життя.

Наша стаття присвячена одній із найвідоміших пам'яток архітектури м. Глухова – Учительському інституту. Про його заснування, випускників, здавалося б, відомо все. Цій темі присвячені окремі розділи у фахових та періодичних виданнях. Але вивчення додаткових документальних джерел доповнює біографію пам'ятки новими фактами як з історії будівництва, так і з її існування в різні часи.

Як це часто буває, дослідження однієї теми приводять до відкриттів в іншій. Нещодавно побачила світ наукова робота генеалога Віри Назарової, присвячена історії становлення земської лікарні у м. Глухові. Незважаючи на вузьке тематичне спрямування, ця робота дає безцінну інформацію і про передумови заснування Глухівського учительського інституту, про що піде мова далі в нашій статті.

Так, у 1871 р. депутати Глухівської Земської управи вирішують придбати у дворянина Ніколи Артемійовича Терещенка ділянку землі разом із недобудованими спорудами за 30 тис. руб. на вул. Києво-Московській (нині – територія Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка). В одному будинку планувалось відкрити прогімназію, в інших – лікарню та богадільню. Н.А. Терещенко погодився на розстрочку в отриманні грошей: у жовтні 1871 р. при здійсненні купчої він мав отримати 15 тис. руб., в жовтні 1872 р. земство повинно було виплатити Терещенку ще 5 тис. руб., і відповідні суми в жовтні 1873 та 1874 років. Відразу після купівлі земельної ділянки земство виділяє із додаткового капіталу 10 тис. руб. для будівництва на ній лікарні та богадільні. Архітектор Олександр Гросс склав план і кресленник богадільні, приміщення доглядача та лікарні. Для будівництва останньої було вирішено скористатися вже готовим фундаментом. Згідно кошторису на зведення та благоустрій лікарняного корпусу було необхідно 25165 руб. 80 коп. Матеріали для спорудження лікарні придбали за глухівськими цінами. Поставки вапна здійснювали купецький син Ізраїль Ямпольський, керуючий маєтностями Туманського, купець Василь Холопцев, міщани Оводов та Меєр Кришевич; цеглу придбали у міщан Дениса Москаленка, Янкеля Кляцкіна, церковного

Учительський інститут на початку XX ст.

щенко погодився на розстрочку в отриманні грошей: у жовтні 1871 р. при здійсненні купчої він мав отримати 15 тис. руб., в жовтні 1872 р. земство повинно було виплатити Терещенку ще 5 тис. руб., і відповідні суми в жовтні 1873 та 1874 років. Відразу після купівлі земельної ділянки земство виділяє із додаткового капіталу 10 тис. руб. для будівництва на ній лікарні та богадільні. Архітектор Олександр Гросс склав план і кресленник богадільні, приміщення доглядача та лікарні. Для будівництва останньої було вирішено скористатися вже готовим фундаментом. Згідно кошторису на зведення та благоустрій лікарняного корпусу було необхідно 25165 руб. 80 коп. Матеріали для спорудження лікарні придбали за глухівськими цінами. Поставки вапна здійснювали купецький син Ізраїль Ямпольський, керуючий маєтностями Туманського, купець Василь Холопцев, міщани Оводов та Меєр Кришевич; цеглу придбали у міщан Дениса Москаленка, Янкеля Кляцкіна, церковного

старости Вознесенської церкви Янова та старости Спасо-Преображенської церкви Спановського; дверну та віконну фурнітуру особисто замовляв у Москві Нікола Артемійович Терещенко; видатки на облаштування кахляних печей взяли на себе дворянин Олександр Биков та міщанин Микита Захарченко.

Навесні 1872 р. почалося будівництво земської лікарні. До кінця осені 1872 р. були зведені стіни в два поверхи (залишалося тільки викласти з двох сторін карнизи). Крокви даху були поставлені на землі, щоб мати можливість на зиму покрити дах. На ці роботи було витрачено 9551 руб. Їх закінчення вимагало фінансування у розмірі 14 тис. руб. Земство клопотало про отримання допомоги на добудову лікарні з центрального капіталу Міністерства внутрішніх справ та з капіталу громадського піклування, але в обох випадках отримало відмову.

Під час будівництва лікарні піднімалося питання щодо безпеки

Продовження на стор. 2

Продовження. Початок на стор. 1
розміщення поряд з нею прогімназії. Більшість медиків розуміли, що знаходження поруч із хворими може негативно позначитися на стані здоров'я гімназистів. Проте експерти зійшлися на думці, що таке близьке сусідство можливе, якщо в лікарні влаштувати потужну вентиляцію і ватер-клозети, лікарняний двір відділити від прогімназії високою огорожею, а між будинками висадити дерева. Борги глухівського земства росли, будівництво зупинилося...

У 1873 році Глухів відвідав Міністр народної освіти Д.А. Толстой. Метою візиту був огляд навчальних закладів і знайомство з потребами місцевого населення в галузі народної освіти. Голова Земських зборів Маркович, Голова Земської управи Красовський і Миський голова Терещенко звернули увагу високих гостей на доцільність обрання Глухова містом для заснування в ньому Учительського інституту. Містятні також підтримали цю ініціативу. Для розміщення інституту земство запропонувало недобудовану споруду лікарні. Пропозиція була прийнята, і в 1874 році в Глухові був відкритий Учительський інститут. Щоправда, перші 2 роки він розташовувався у сусідньому будинку прогімназії, поки не завершилися роботи з облаштування власного корпусу.

Таким чином земство відійшло від будівництва приміщення лікарні. Міністерство народної освіти добуває цю споруду для розміщення в ній Учительського інституту та виплатить земству 10 тис. руб., витрачених на початковій стадії будівництва. Іс-

Кабінет трудового навчання Учительського інституту. Фото початку XX ст.

нує думка, що автором проекту Глухівського учительського інституту був архітектор Георгій Шлейфер. Нагадаємо, що автором проекту лікарні, яка згодом трансформувалася в будівлю інституту, був Олександр Гросс. У 1878 р. Шлейфер обіймав посаду архітектора Київського учбового округу та входив до складу наглядового комітету з будівництва Глухівського учительського інституту. Після завершення всіх робіт Шлейфер тяжко захворів, тому не зміг приїхати до Глухова для огляду технічного стану новобудови. Про це 11 листопада 1878 р. повідомлялося канцелярією Київського Учбового Округу до Чернігівського Губернського Правління. Також зазначалося, що архітектор не брав участі у будівництві споруди, а лише є членом наглядової ради. За-

мість Шлейфера до міста був відряджений молодший архітектор Тухтев. У своїй доповідній від 18 травня 1879 р. він вказував на окремі будівельні недоліки: у триповерховій будові помічені тріщини в кам'яній кладці, а сходи на четвертому поверсі були недостатньо міцними, тому є небезпечними для вихованців, викладачів та усіх, хто користується приміщенням інституту. Цього ж року архітектор Тухтев склав кошторис та кресленник передньої приймальні Глухівського учительського інституту.

До питання власного приміщення Земської лікарні влада повернеться у 1878 році, коли за планами фасадів, спроектованими київським архітектором Ніколаєвим, розпочнеться будівництво чоловічого корпусу лікарні.

Яна
ЧЕРНЯКОВА

Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»

Ремонт Московських кам'яних воріт

Глухівське городище виникло наприкінці XI ст. Перша літописна згадка про Глухів датується 1152 роком. Спочатку його укріплення були дерев'яними і розміщувалися на пагорбі лівого берега річки Есмань. У такому вигляді вони проіснували до XIV ст.

На початку XVII ст. на місці старосвітського городища Олександр

Пясочинський будує укріплений острог, який пізніше перетворюється у потужну фортецю. Після того, як вона згоріла під час пожежі 1685 р., у місті спорудили нову загальноміську фортецю, що містила п'ять брам: Київську – з західного боку, Московську – зі східного, Білополівську – з півночі, Путивльську – з півдня, безіменну в районі

Михайлівської церкви (в деяких джерелах – Михайлівська брама).

З 1708 р. Глухів стає столицею Гетьманщини. Все наступне століття його фортеця неодноразово перебудовується.

У 1746 р. російський фортифікатор Данило Дебоскет опрацював проект реконструкції укріплень Глухова. Пожежа 1748 р.

сприяла його швидкій реалізації: протягом 1748–1749 рр. конфігурація міських укріплень набула регулярніших обрисів. У червні цього ж року з Києва викликали Юхима Наумова, який 1749 р. спорудив нові дерев'яні брами з мостами через рів: Київську, Московську і Путивльську. Протягом 1766–1769 рр. за проектом архітектора Андрія Квасова було споруджено дві муровані фортечні брами – Київську і Московську, що мали ідентичне архітектурне вирішення.

У 2007 році на початку стометрівки (на перетині з площею Рудченка) під час її реконструкції у прокладеній траншеї була відкрита частина фундаменту невідомої споруди. Оскільки колишній напрямок Києво-Московської вулиці відповідає нинішньому, залишки фундаменту не могли належати житловому будинку, бо тоді б він стояв посеред проїжджої частини. Відомо, що у XVIII ст. тут знаходилась Московська брама. Теоретично всі дослідники історії та архітектури древнього Глухова передбачали її розміщення в районі, де знаходився пам'ятник Леніну. Але вона не могла стояти осторонь шляху, бо виконувала функцію в'їзних воріт до фортеці зі сходу.

Розглядаючи залишки виявленої споруди, Юрій Коваленко зробив висновок, що це і є підмурки Московської брами. Фундамент її південного пілону, на який наштотхнулися робітники, складений з цегли, скріпленої вапняним розчином. Цегла покладена на масивну підкладку з дикого каменю потужністю 1–1,3 м. Підмурки північного пілону з дикого каменю заглиблені на 2 м. Посередині проїжджої частини між пілонами був виявлений прошарок цегли та будівельного сміття. Цегла, використана для улаштування фундаментів, аналогічна зразкам, з яких зроблені глухівські кам'яні споруди XVIII ст., зокрема Київська брама Глухівської фортеці.

Глухівська фортеця втратила своє стратегічне значення наприкінці XVIII ст., тому проектом перепланування Глухова 1802 р. була передбачена її ліквідація. Фортечні вали розкопали і рови засипали 1808 р. за розпорядженням генерал-губернатора Малоросії князя

Початок стометрівки – місце розташування Московських кам'яних воріт

Олексія Куракіна. Тоді ж, за даними В. Вечерського, було знесено і Московську браму. Але нещодавно у фондах Державного архіву Чернігівської області авторкою статті був виявлений документ про ремонт Московських кам'яних воріт у 1809 р., який подаємо нижче мовою оригіналу.

«Господину Малороссийскому Генерал Губернатору

По случаю донесения мне глуховским полицмейстером 13 апреля в московских каменных варотах в своде от оказавшейся с давних лет трещины отвалилось столько кирпичей и мелкаго щебенья и тем угрожало ... обрушенностию, почему в ... опасности в проезде и переходе теми воротами означавшаяся в своде трещинами к падению часть на одну сажень..... вследствие чего донес мне, что губернаторский архитектор будучи в городе Глухове освидетельствовал каменные ворота и нашел что свод в оных, коего часто уже обрушилась имеет посередине и по бокам немалые трещины, и что весь свод угрожает ... падением: починить же неперед тем оногo вовсе невозможно. А потому и нужно тем весь свод сломать, и для легкости стен на коих тот свод основан, кои также потрескались, ... сделать вновь деревянный паталок, для поправления чего сочинен. ... перед оногo полицмейстера донести мне за таковым учиненным обрушением не предстоит ли еще опасность выпадений каких либа

частей тех ворот, и какие потребно принять к отвращению того. На что губернаторский архитектор сочинил смету которую при сем к вашему сиятельству имею честь препроводить на благо рассмотрение.

Рапорт

По предписанию вашего Превосходительства от 28- го числа прошлого апреля, о донесении не предоставит ли еще опасности выпадений каких либо частей в московских каменных воротах, и какие потребно принять меры к отвращению того, как в сем городе для учинения сметы о материалах потребных для постройки лагерных шалашей, находил Господин Губернский архитектор Карташевский просил я его учинить о тех воротах свое замечание, и о том донести от себя вашему превосходительству; о чем рапортуя, в отвращение же опасности проезжающим теми воротами, в оных проезд прегражден».

ДАЧО, ф. 128, оп. 1, спр. 775.

Отже питання, коли саме були розібрані Московські ворота, щоб на місці східної ділянки валу виникла Торгова площа шириною 90 м, залишається відкритим. Донині вціліла тільки західна лінія фортечних земляних укріплень уздовж вул. Валової протяжністю 1400 м. Посеред цієї лінії укріплень стоїть Київська брама, яка є пам'яткою історії та архітектури національного значення.

**Людмила
АРТЕМОВА****Науковий співробітник
Національного
заповідника «Глухів»**

Скільки людей пройшло вулицями нашого міста за роки його існування? Пройшло... Назавжди. Але деякі прізвища залишилися.

Глухову завжди було ким пишатись – в його історії обов'язково знаходилися люди, які працювали, самовіддано вірили, відроджували і возвеличували своє місто.

Богдан та Варвара Ханенки – видатні персоналії, засновники у 1919 році Національного музею мистецтв. Обидва народилися у шляхетних родинах. Він – нащадок дворянського роду Ханенків, що походив від очільника козацької держави у Правобережній Україні гетьмана Михайла Ханенка. Вона – старша дочка цукрового магната, знаменитого колекціонера, благодійника, уродженця Глухова Ніколи Терещенка.

Їх зустріч відбулася в Петербурзі на початку 1870-х років. Вони одружилися у 1874 році, медовий місяць провели у мальовничій Італії, де були придбані перші картини, які лягли в основу знаменитої тепер на весь світ колекції.

Блискуче освічений юрист, Б.І. Ханенко рано покинув службу, щоб повністю віддатись єдиній пристрасті –

Варвара і Богдан Ханенки

Музей Ханенків

Сто років від дня створення (1919–2019)

Національний музей мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків у Києві

колекціонуванню творів мистецтва. Цілком розподіляла погляди чоловіка його дружина Варвара Ніколовна, до шлюбу Терещенко. Її дід, батько, дядьки, брати, сестри – усі вони власники багатьох цукрових заводів, мільйонери, але як справжні господарі вміли витрачати гроші: на їх кошти утримувались притулки та лікарні, церкви та освітні заклади, зводились будівлі у Глухові, Кролевіці, Києві та інших містах України.

Богдан Іванович брав безпосередню участь майже у всіх благодійних справах свого тестя. У грудні 1896 р., за пропозицією Ніколи Артемійовича Терещенка, Ханенко замінив його на посаді голови Товариства поширення комерційної освіти, керував Дамським комітетом при жіночій торговельній школі, був товаришем (заступником) голови Київського відділення піклування глухоними, жертвував великі грошові суми на лікарні для чорноробчих і таке інше, і таке інше...

Великі кошти витрачалися і на збирання творів мистецтва. Адже Ханенко був колекціонером пристрасним, захопленим і щасливим.

У чому полягає суспільна місія колекціонера? Доля всіх визначних зібрань та колекцій завжди однакова – рано чи пізно вони стають громадським надбанням.

Його душевній щедрості ми завдячуємо тим, що у 80-х роках XIX ст. на Терещенківській вулиці Києва з'явився вишуканий двоповерховий особняк, у якому сьогодні розташовано Національний музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків. Будинок зводився на замовлення Богдана Івановича і під його особистим наглядом. Зовні особняк нагадує ошатне венеціанське палаццо. Не просто житло, а втілення ідеалу. Плац мрій. Свій будинок Б. Ханенко задумав як оправу для ідеального, виплеканого світу. Прекрасні творіння різних епох та країн мали наповнити київський палац Ханенка атмосферою краси, ритуального поклоніння гармонії. Знайомі та родичі Ханенків називали його Київським Ермітажем. Тут були картини Венікса, Рубенса, Лейтенса, Маньяско, Джордано, Караваджо, Перуджіно, Белліні, Рембрандта тощо. Інтер'єри особняка дозволяли «мандрувати у часі» – від

Середньовіччя до XVIII ст.

Унікальна колекція Ханенка уже наприкінці позаминулого століття вважалась одним із найяскравіших приватних зібрань Російської імперії. Богдана Івановича консультували видатні мистецтвознавці Європи, що підтримувало авторитет колекції. З аукціонів Рима, Мадрида, Парижа, Лондона до Києва потрапляли першокласні твори. «Нет того, чего бы не было в Музее», – авторитетно заявлял художник і мистецтвознавець Георгій Лукомський у книзі «Музей Ханенка», що вийшла у 1925 році в Парижі.

За заповітом Богдана Ханенка 1917 року колекція і будинок перейшли у довічне розпорядження дружини, яка мала упорядкувати зібрання і передати його Києву. Саме Варварі Ханенко, представниці прославленої глухівської родини, Україна завдячує збереженням музею і його колекції.

15 грудня 1918 року Варвара Ханенко звернулася до Української академії наук із пропозицією прийняти музей у дар. Але чергова зміна влади у Києві відтермінувала передачу. Колекціонерка відкинула пропозицію виїхати до Німеччини і відкрити там музей на привабливих умовах. Узимку 1919 року, коли тривало упорядкування музею, місто захопили більшовики.

Наукова спільнота намагалася захистити унікальну колекцію і будинок Ханенків від більшовицьких реквізицій, наголошуючи на їх загальнодержав-

Фамільний герб родини Ханенків на фасаді музею

ному значенні. Зрештою сто років тому, 23 червня 1919 року, декретом більшовицького уряду в Харкові колекцію Ханенків було націоналізовано (оголошено власністю держави) під назвою «Другий державний музей». Він почав приймати групи відвідувачів.

Варвара Ханенко залишалася в будинку до своїх останніх днів, хоча вже не могла почуватися тут «удом». Музей перетворився на публічну установу. Це сталося за політичного режиму, цінності якого кардинально різнилися від цінностей

фундаторів музею. Варвара Ніколовна тяжко переживала зміни і утиски з боки влади. Доля колекції більше не залежала від волі її засновників. Ілюзії щодо її захисту з боку держави почали розвіюватися.

Культурні цінності, які подружжя Ханенків збирали протягом 45 років, давали унікальну можливість «для изучения прекрасного и для поклонения красоте, чтобы потом в жизни понимать и любить красоту». Так окреслював завдання музею сам Богдан Ханенко. Однак радянська влада розглядала даний музей насамперед як інструмент «просвіти мас» та пропаганди, а також як ресурс для поповнення бюджету шляхом продажу експонатів. Їх частину за безцінь продали до США та Великобританії, щоб за отримані кошти закупити військове обладнання та техніку. Музейники захищали фонди до останнього, боролися і за повернення предметів, що сумнівим шляхом опинилися в установах Москви та Санкт-Петербурга. Під час Другої світової війни вже нацисти вивезли до Німеччини з музею 474 картини, 10 скульптур і близько 25000 гравюр.

Попри всі ці втрати музей продовжував працювати. Наприкінці минулого століття палац Ханенків був реставрований, а музею були повернені імена його засновників. Натепер Національний музей мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків – це найбільше в Україні зібрання творів зарубіжного мистецтва від III тисячоліття до н. е. до XX ст.

Фрагмент експозиції Національного музею мистецтв ім. Богдана і Варвари Ханенків

Вера
НАЗАРОВАГенеалог
г. Москва

Тропинками глуховских кладбищ

Продолжение.

Начало в № 1(61), 3(63) – 6(66)
2014 г., № 3(69) – № 6(72) 2015 г.,
№ 1(73), № 3(75) – № 3(93) 2019 г.

БЕЛОВСКАЯ

По соседству с надгробием малютки Сергея Терещенко, недалеко от входа в Вознесенскую церковь, расположен еще один монумент, имеющий отношение к семье Терещенко. Это памятник на могиле купеческой дочери Анастасии Георгиевны Беловской. Отцом девочки был Георгий Евстафиевич Беловский – глуховский купец, начинавший свой бизнес одновременно с Артемием Яковлевичем Терещенко, возможно, друживший с ним, сотрудничавший и позже породнившийся.

В начале 1840-х годов, будучи купцом 3-й гильдии, Беловский за-

нимался в Глухове торговлей бакалейными товарами и вином. В начале 1850-х, пребывая все в той же 3-й купеческой гильдии, он занялся строительными подрядами, был рядчиком при сооружении дома для помещения Глуховских училищ, совместно с Артемием Терещенко строил необходимое для города одноэтажное здание с куполообразным входом для размещения присутственных мест, а позже продал городу под те же присутственные места и городской общественный банк свой собственный дом.

В начале 1860-х Беловский был уже купцом 2-й гильдии и местным землевладельцем, несколько лет состоял в должности Глуховского Городского головы. К началу 1870-х он вошел в 1-ю купеческую гильдию, стал гласным Глуховской Городской Думы, почетным Мировым судьей и одним из богатейших людей в городе.

У Георгия Евстафиевича и Анны Родионовны Беловских было шестеро детей. Старшая дочь, Пелагея, вышла замуж за Николая Артемьевича Терещенко. Сын Стефан впоследствии был ратманом Глуховского городского магистрата, товарищем директора глуховского Городского Общественного банка. В середине 1870-х годов он уехал в Москву, где открыл завод, производивший картофельную патоку. Средний сын Беловских, Георгий, был гласным Глуховской Городской Думы, а младший, Родион, выучился на лекаря и всю

Эпитафия на памятнике А.Г. Беловской

жизнь совмещал врачебную практику с управлением Свеклосахарным и Конским заводами в его собственном имении в селе Великая Березка Новгород-Северского уезда. О судьбах Александры и Филицаты, дочерей Георгия Евстафиевича Беловского, ничего не известно, а Анастасия Георгиевна, родившаяся 20 декабря 1842 года, скончалась в возрасте 12 лет 4 августа 1855 года.

«Как вечерняя зарница в небе ярко заблестит, потом быстро покажется и далеко улетит, ты как зорка появилась и погасла жизнь твоя, зачем рано так сокрылась, улетела в иной мир!» – гласит эпитафия на памятнике Анастасии Георгиевны Беловской на Вознесенском кладбище города Глухова.

Памятник на могиле А.Г. Беловской

Юрій
МИЦИКДоктор історичних
наук, професор
м. Київ

Невідомий план 1899 р. с. Баничі Глухівського повіту

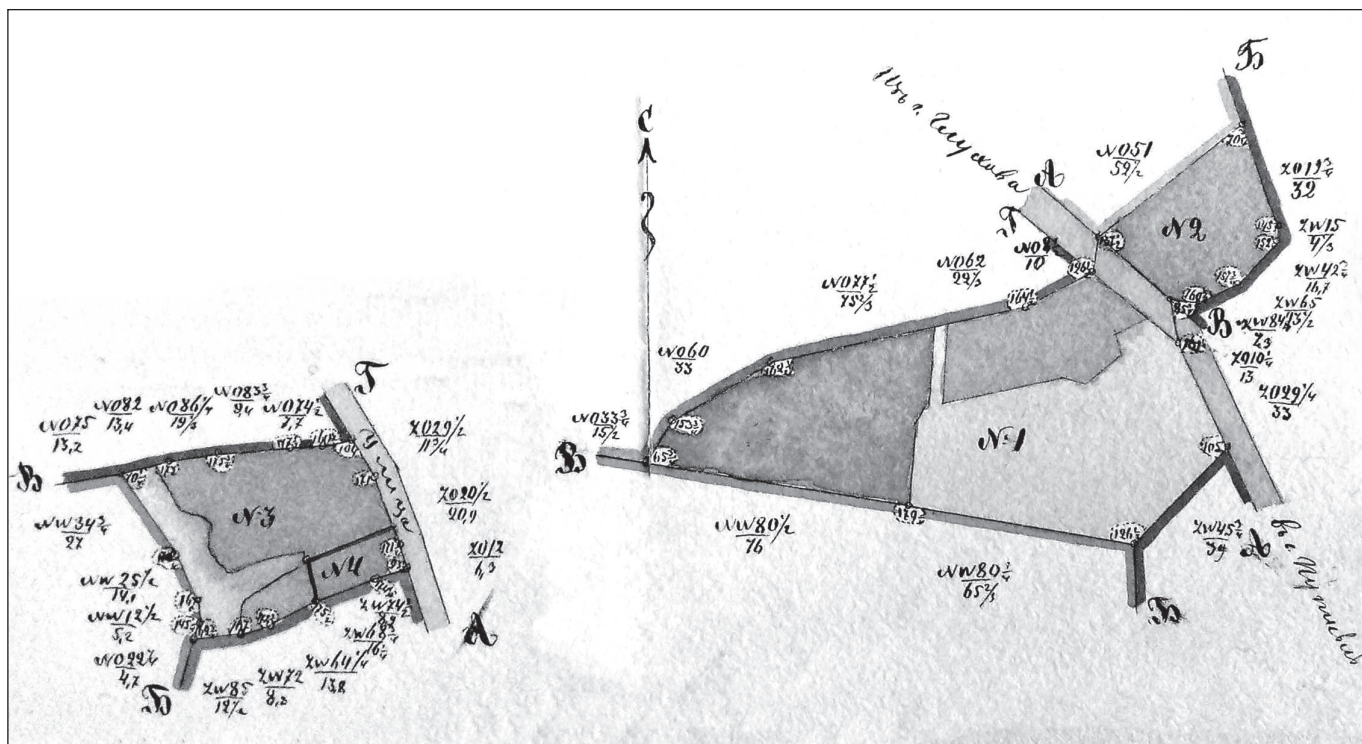
На сторінках газети «Соборний майдан» за травень-червень 2019 р. (№ 3) нами опублікована замітка «Невідомий план села Глухівського повіту 1869 р.», що зберігається у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, на якому позначені землі с. Будищі. Коротко ми згадали, що у тому ж фонді 28 під № 1061 знаходиться ще один план, цього разу с. Баничі. Обидва плани кольорові і подібні між собою великими розмірами (1 м х 1 м), структурою, навіть почерком. Однак останній називається дещо інакше: «План участков усадебной земли, состоящих Черниговской губернии Глуховского уезда, в селе Баничах, владения лиц, поименованных в экспликации плана сего». Він складається з двох

менших планів, де зафіксовані різні ділянки землі. Майже весь план був знятий з натури 1 листопада 1899 р., але ділянка № 1 скопійована з економічного плану. План підписав землемір глухівської земської управи Євген Бузанов. В експлікації зазначені власники: 1–2. Колезького радника, інженера Григорія Яковича Дорошенка (це пожиттєве володіння дворянина Федора Яковича Дорошенка); 3. Казенного селянина Олексія Терентійовича Міщенка; 4. Казенного селянина Юхима Івановича Єремєєва. Також вказана і площа їхніх земель. Додамо, що Г.Я. і Ф.Я. Дорошенки були нащадками родичів гетьмана України Петра Дорошенка (гетьманував у 1665–1676 рр.). У примітці вказано, що Г.Я. Дорошенко обмінявся окремими ділянками землі з

О.Т. Міщенком, а ділянкою № 2 він поступився (продав?) Ю.І. Єремєєву.

Тут же міститься опис суміжних земель. На ділянці № 1 знаходились землі колишніх селян поміщика (?) Коробчевського, казенних селян с. Баничі, дворян Пониркіних і шлях з Глухова до Путивля. На ділянці № 2 розташовувались землі вищезгаданого дворянина Г.Я. Дорошенка, казенних селян с. Баничі і шлях з Путивля до Глухова. Ділянки № 3 і № 4 належали казенним селянам с. Баничі, вищезгаданому Г.Я. Дорошенку. Була тут позначена також якась вулиця села.

Цей план позаминулого століття земель одного з сіл Глухівщини, що лежить між Глуховом і Путивлем, заслуговує на увагу краєзнавців. Подаємо його найцікавішу частину.

Фрагмент плану 1899 р. с. Баничі Глухівського повіту

Вона була далекою родичкою Тараса Григоровича Шевченка

**Віталій
КРИЖАНІВСЬКИЙ**
Кандидат історичних наук,
старший викладач ГНПУ
ім. О. Довженка

Серед викладачів Глухівського педагогічного інституту пореволюційної доби особне місце належить далекій родичці Кобзаря – Єфросинії Григорівні Сагарді.

Наша героїня побачила світ 1881 року в багатодітній родині Григорія та Лукерії Сагардів у с. Писки Решетилівського повіту Полтавської губернії. У сім'ї народилося 14 дітей, а вижило – 11. Проте, цікаве інше: більшість із них виявили свій професійний хист на педагогічній ниві. Так, наприклад, з п'яти братів двоє стали вчителями в Полтавській та Чернігівській областях. Лише Петро працював лікарем у Москві. Шість сестер пов'язали своє життя з освітою: Парасковія – багаторічний директор Одеської школи для сліпих; Антоніна, Катерина, Варвара, Марія – учителі міських шкіл Полтави, Хорола, Києва.

Єфросинія Григорівна Сагарда зреалізувала себе в освітній сфері за межами України, хоч початки її педагогічної діяльності знаходимо в Україні. Закінчивши Полтавське єпархіальне жіноче училище, 9 років вона пропрацювала в початковій школі. Проте була жінкою амбітною та прагнула отримати вищу освіту. 1912 року вона закінчила Московські вищі жіночі курси й викладала в

жіночій гімназії, 1917 року закінчила історико-філологічний факультет Московського університету. Вірогідно, матеріальна скрута воєнної доби та Лютнева революція змусили Єфросинію Григорівну повернутися на батьківщину. Від 1917 р. вона викладала російську мову та літературу, педагогіку, логіку в Глухівській жіночій гімназії; в 1919–1924 рр. – учитель та очільник зразкової педагогічної школи при Глухівському інституті; від 1 березня 1919 р. до літа 1923 р. – викладач української мови та літератури в Глухівському інституті. Також у 1921–1922 рр. Є. Сагарда працювала на педагогічних курсах при інституті.

1924 року Глухівський інститут народної освіти був ліквідований. Єфросинія Григорівна за прикладом свої колег С. Іваницького, В. Федоренка, К. Ягодівського переїхала до Ленінграда. У

Північній Пальмірі вона багато років працювала лектором-методистом у Ленінградському інституті підвищення кваліфікації вчителів. «Ленінградський період» життя був затьмарений важкими випробуваннями блокади.

Єфросинія Григорівна пишалася з того, що була далекою родичкою Кобзаря. Для підтвердження цієї кровної спорідненості вона разом із сестрою Парасковією відвідали члена Політбюро ЦК М.І. Калініна, відвезли необхідні світлини та документи. У Київському музеї ім. Т.Г. Шевченка 1938 року були виставлені великі портрети Парасковії та Єфросинії Сагардів у кімнаті родичів Митця. На жаль, на сьогодні ще не вдалося з'ясувати, чи була Лукерія Григорівна Шевченко (мати Є. Сагарди) внучкою Т.Г. Шевченка по лінії братів, сестер, чи по лінії батька Кобзаря.

Національний заповідник «ГЛУХІВ»

запрошує глухівчан та гостей міста оглянути панораму древнього Глухова з вежі міського водогону, здійснити мандрівку його вулицями й площами, відвідати храми, ознайомитися з експозиціями Музею археології і постійно діючих виставок, помилуватися чарівними місцевими краєвидами.

Довідки та замовлення екскурсій за тел. (05444) 2-35-57.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»

Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.

Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net

Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника

Верстка Віктора ІСАЄВА

Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»

м.Шостка, вул. Свободи, 69

Підписано до друку 02.12.2019 р.

Тираж — 500 примірників. Замовлення № 4450.

Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Електронна версія на сайті <http://nz-hlukhiv.com.ua/>

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА

Юрій КОВАЛЕНКО

Людмила АРТЕМОВА

Олександр МІРОШНИЧЕНКО

Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО